

## **ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ**

**Ключові слова:** фармацевтична освіта, соціальна відповідальність, модель підготовки соціально відповідального фахівця для фармацевтичної галузі

В Україні, яка перебуває на етапі системної трансформації суспільства, питання підприємницької культури як соціального явища привертає до себе особливу увагу.

Цивілізований світ давно визнав, що принципи соціальної відповідальності є незмінною складовою успішної стратегії бізнесу в усіх сферах народного господарства.

У широкому розумінні соціальну відповідальність бізнесу вчені трактують як систему цінностей, заходів і процесів, що мають на меті поширення позитивного впливу діяльності компанії в економічній, екологічній, соціальній сферах, як у середині організації, так і в навколишньому середовищі [1, 2, 3].

В Україні, на думку вчених, морально-етичне середовище, що сприяє розвитку цивілізованого підприємництва, і морально-етичні концепції, які регулюють підприємницьку діяльність, зокрема і фармацевтичну, мають не відтворюватись, а фактично створюватись наново [4, 5].

Українське суспільство, в силу особливостей свого економічного розвитку, відрізняється від західного суспільства, у якому важливість ідеології соціальної відповідальності бізнес чітко усвідомлює [6, 7].

Зрозуміло, що за таких умов одним із важливих завдань вітчизняної вищої фармацевтичної освіти стає формування у майбутніх фахівців культури соціальної відповідальності – надання базових знань з теорії та практики соціальної відповідальності та сприяння набуттю відповідної професійної компетенції [8].

Сьогодення фармацевтичного бізнесу потребує не тільки високих темпів нарощування кількісного складу кваліфікованих працівників у сфері фармації, але й постійного підвищення рівня якості їх фахової підготовки.

У сфері самої фармацевтичної освіти постійно йдуть процеси реорганізації і модернізації, які зумовлені розширенням спектру фахових завдань, підвищенням вимог до ефективності і результативності професійної діяльності. Сучасні реалії – жорстка конкуренція на фармацевтичному ринку.

Освіта у вищому навчальному закладі (ВНЗ) надає не тільки теоретичних знань, але й уміння практичного вирішення завдань, які виникають в процесі професійної діяльності. Високий рівень спрямованості освітнього процесу чітко впливає на якість майбутньої професійної діяльності фармацевтичного фахівця.

Фармацевтична освіта – складна і гетерогенна соціальна система цілеспрямованої підготовки та вдосконалення практичних і науково-педагогічних фармацевтичних кадрів. Відповідно до принципів світової системи освіти в ХХІ ст., в основі моделі сучасної фармацевтичної освіти має бути закладена етика професії, цілісність особистості та світосприйняття, фармацевтична культура і свідомість.

Категорію «соціальна відповідальність» вчені розглядають як складову ціннос-

тей сучасного суспільства, яка має стати домінантою ціннісних орієнтирів фахівця фармації та системоутворювальним ядром ціннісних орієнтирів молоді. Водночас визнано той факт, що стратегія формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у галузі фармації майже відсутня [9].

За наявних умов у пошуку найбільш ефективної моделі формування соціально відповідального фахівця в системі професійної підготовки особливого значення набуває практичний досвід ВНЗ.

**Метою** нашої роботи є аналіз можливостей формування соціальної відповідальності у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі фармацевтичного профілю з урахуванням досвіду провідних ВНЗ.

### **Матеріали та методи дослідження**

Використано методи пошуку, аналізу та узагальнення даних інформаційних джерел, системного та порівняльного аналізу, моделювання щодо формування соціальної відповідальності в системі вищої фармацевтичної освіти.

### **Результати дослідження та обговорення**

Управлінсько-економічна підготовка провізорів – це одне із важливіших завдань, ефективне вирішення якого забезпечує успішний розвиток фармацевтичної галузі як складової системи охорони здоров'я. Серед суб'єктів фармацевтичного ринку окремої увагу потребують ВНЗ, які є базисом майбутнього розвитку фармацевтичної індустрії.

Навчальні заклади, що готують майбутніх спеціалістів для практичної фармації, знаходяться в ситуації, в якій одночасно необхідно поєднати теоретичні знання з практикою сьогодення, а це досить проблематично.

Відмітимо, що майже всі учасники фармацевтичного ринку не є соціально відповідальними. Така ситуація не може бути тільки проблемою фармації. Тут переплітаються права і обов'язки провізорів, лікарів, виробників лікарських засобів, держави, навчальних закладів, споживачів. Порушення питань етичного і правового характеру є найбільш болючою реалією сьогодення.

В сучасних умовах розвитку фармації особливої уваги потребує вивчення міждисциплінарних предметів, зокрема тих, які є сукупністю фармацевтичних, медичних, економічних та юридичних знань.

На сьогодні у програмі підготовки фармацевтичних фахівців передбачено вивчення таких професійно орієнтованих дисциплін, як «Організація і економіка фармації», «Менеджмент і маркетинг у фармації», «Фармацевтичне законодавство», «Належна аптечна практика», «Етика і деонтологія у фармації». «Червоною стрічкою» у перелічених дисциплінах відображається соціальна функція фармації – забезпечення населення і лікувально-профілактичних закладів лікарськими засобами та виробами медичного призначення, надання послуг. Управління діяльністю цих аптечних закладів має відповідати сучасним принципам підприємницької діяльності [10, 11].

Однак, в практичній фармації існують в багатьох випадках зовсім протилежні цінності та орієнтири – прибуток у першу чергу, управління споживачем, «нав'язування» більш дорогих препаратів споживачеві, порушення кваліфікаційних вимог та ін. У такій ситуації у молодого спеціаліста виникають труднощі у прояві та відстоюванні у своїй вже практичній діяльності отриманих знань і вмінь.

Сьогодні аптека як один із закладів охорони здоров'я все більше перетворюється на торговельний об'єкт і губиться її первинне призначення. Але ж в нормативно-правових документах, що регламентують діяльність аптечних закладів, йдеться мова і

про виконання ними важливих соціальних функцій. Але залежність від бізнесу призводить до конфлікту етичного і правового характеру.

Цей етично-правовий конфлікт неможливо вирішити самостійно, без втручання з боку держави та змін в процес підготовки майбутніх фахівців для фармацевтичної галузі.

За останні роки питаннями етики бізнесу і соціальної відповідальності у фармацевтиці та впровадженням результатів досліджень у навчальний процес займалися вітчизняні вчені фармацевтичного факультету Запорізького державного медичного університету, Національного фармацевтичного університету, Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького, Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, Донецького національного медичного університету ім. М. Горького та ін. [12, 13, 14, 15].

Найбільших досягнень у цьому напрямі здобув Національний фармацевтичний університет. За багаторічну історію існування відбулося удосконалення системи надання освітніх послуг та поява нової кафедри – кафедри «Соціальної фармацевтиці». Це досить молода кафедра, але наукові напрями, що втілюються у життя, є дуже актуальними для сучасної фармацевтиці [16].

Окрім того, потрібно відзначити вклад у розвиток фармацевтичної галузі та науково-практичні розробки з розвитку фармацевтичного ринку на основі теорії менеджменту та маркетингу професора Мнушко З. М., науково-практичні розробки з організації та удосконалення забезпечення лікарськими засобами, методології державного управління та регулювання фармацевтикою професора Немченко А. С.

Не стоїть на місці робота по вдосконаленню системи підготовки кваліфікованих кадрів для фармацевтиці в інших провідних ВНЗ України. Активна роль у цьому процесі належить науково-дослідній роботі, яку здійснюють фармацевтичні кафедри. Важливе значення у якісній підготовці фахівців для фармацевтичної галузі та опануванні студентами передових досягнень фармацевтичної науки і практики має активне залучення студентів до роботи у студентському науковому товаристві.

Так, морально-етичні аспекти сучасної фармацевтиці та питання соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу стали одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень кафедри управління і економіки фармацевтиці Запорізького державного медичного університету. Результати досліджень впроваджуються у навчальний процес. По цій тематиці захищають дипломні та магістерські роботи.

Необхідно зазначити, що кожен ВНЗ, який здійснює підготовку фармацевтичних кадрів, проводить значну видавничу роботу – друкує навчально-методичні посібники, довідники, методичні рекомендації для студентів та викладачів, словарі та ін. На нашу думку, накопичений досвід, який в них відображено, має бути втілено в практику навчального процесу не тільки цього закладу, а передано іншим у вигляді національних підручників і посібників.

Сьогодні відсутні єдині методичні підходи щодо основних термінів, відсутнє визначення ряду понять у чинному законодавстві, наявні різноманітні тлумачення з боку кожної науково-фармацевтичної школи. Така ситуація дає підстави для пошуку єдності у цих питаннях шляхом проведення круглих столів та науково-практичних конференцій, внесення коректив у навчальні плани з підготовки майбутніх спеціалістів фармацевтиці.

Зараз широко обговорюється Проект «Національна стратегія соціальної відповідальності бізнесу». Згідно з цим Проектом розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні може бути забезпечений низкою заходів. До таких заходів відносяться: включення вивчення дисципліни «Соціальна відповідальність бізнесу» до

навчального процесу ВНЗ та бізнес-шкіл, а також програм підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців; сприяння створенню відповідних вітчизняних підручників і навчальних матеріалів; підтримання наукових досліджень у сфері соціальної відповідальності бізнесу на національному та регіональному рівнях.

Здійснюючи в цьому напрямі активну і послідовну діяльність, кафедрою управління і економіки фармації (УЕФ), медичного та фармацевтичного товарознавства Запорізького державного медичного університету (ЗДМУ) вперше було розроблено та впроваджено в навчальний процес підготовки фахівців за спеціальністю «Технологія парфумерно-косметичних засобів» дисципліну «Курс за вибором «Соціальна відповідальність фармацевтичного бізнесу. Корпоративна соціальна відповідальність», для якої було розроблено та підготовлено необхідне методичне забезпечення для студентів та викладачів.

Сучасна система підготовки кваліфікованих кадрів сьогодні нерозривно пов'язана і з виховною роботою, головною метою якої є формування у майбутнього провізора морально-етичних якостей. Викладачі кафедри УЕФ тісно співпрацюють з деканатом фармацевтичного факультету ЗДМУ, проводячи роботу з виховання гармонійно розвиненої, високоосвіченої, національно свідомої і соціально активної людини, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високою культурою та духовними якостями, милосердям та гуманізмом, родинними і патріотичними почуттями, яка є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатної до саморозвитку і самовдосконалення. Під час цього виховного процесу у студентів формується почуття духовності, художньо-естетичної, мовної, правової, трудової, екологічної та фізичної культури, любові до історичної спадщини України.

## **В и с н о в к и**

1. Соціальна відповідальність є основою системи формування цінностей у фармацевтичній діяльності. Провідна роль у формуванні соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу притаманна вищій освіті. Для ефективної підготовки спеціалістів фармацевтичної галузі особливого значення набуває досвід ВНЗ, які готують відповідних спеціалістів та обмін накопиченими досягненнями у цьому напрямі.

2. Необхідно найближчим часом внести корективи у навчальні плани підготовки спеціалістів фармації та включити вивчення соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу як окремої дисципліни. Адже висока якість формування культури соціальної відповідальності можлива тільки за системної, комплексної та цілеспрямованої роботи всіх складових фармацевтичної галузі.

3. Необхідно підтримувати та розвивати наукові дослідження у сфері соціальної відповідальності у фармацевтичній галузі, проводити конференції та форуми з питань впровадження соціальної відповідальності в практичну діяльність фармацевтичних підприємств.

## **Л І Т Е Р А Т У Р А**

1. Гальчак Х. Р. Соціальна відповідальність бізнесу в ринкових умовах господарювання // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С. 140–146.

2. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження [Електронний ресурс]. – Київ, 2005. – 41 с. Режим доступу: [http://brc.undp.org.ua/img/publications/ua\\_wdp\\_src\\_csr05.pdf](http://brc.undp.org.ua/img/publications/ua_wdp_src_csr05.pdf).

3. CSR and Apparel Industry in Jordan: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bsr.org/>.

4. *Ткаченко Н. О., Червоненко Н. М.* Актуальність соціальної відповідальності у фармації // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. Зб. наук. статей. – 2012. – № 1 (8). – С. 106–108.
5. *Ткаченко Н. О., Червоненко Н. М., Демченко В. О., Волинець К. А.* Вивчення окремих аспектів соціального маркетингу на фармацевтичному ринку України // Запороз. мед. журн. – 2011. – Т. 13, № 5. – С. 146–148.
6. *Мельник С. В., Ушакова Н. М., Петроє О. М. та ін.* Методичні рекомендації щодо формування та впровадження в Україні системи соціальної відповідальності бізнесу (виробничий рівень) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://lir.lg.ua/docs/metod\\_rek/MR\\_soc\\_v\\_biz\\_virob\\_giv.doc](http://lir.lg.ua/docs/metod_rek/MR_soc_v_biz_virob_giv.doc).
7. Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.uspp.org.ua/media/%20КСВ+\\_1.doc](http://www.uspp.org.ua/media/%20КСВ+_1.doc).
8. *Громовик Б. П., Горілик А. В.* Неперервна фармацевтична освіта в Україні: науково-методичні аспекти управлінсько-економічної підготовки: Монографія. – Львів: РАСТР-7, 2012. – 166 с.
9. *Ткаченко Н. О., Червоненко Н. М.* Актуальність соціальної відповідальності у фармації // Актуальні питання фарм. і мед. науки та практики. – 2012. – № 1. – С. 106–108.
9. *Ткаченко Н. О., Зарічна Т. П., Демченко В. О. та ін.* Викладання курсу «Етико-правові норми діяльності у галузі» провізорам-косметологам // Запороз. мед. журн. – 2010. – Т. 12, № 6. – С. 95–97.
10. *Терешкевич Г. Т.* Основи християнської етики та моралі. Програми навчальної дисципліни для студентів 3–5 курсів вищих медичних навчальних закладів III–IV акредитації. Спеціальність: 7.110101 – «Лікувальна справа»; 7.110104 – «Педіатрія»; 7.110105 – «Медико-профілактична справа»; 7.110106 – «Стоматологія»; 7.110201 – «Фармація»; 7.110206 – «Клінічна фармація»; 7.110202 – «Технологія парфумерно-косметичних засобів»; 7.110204 – «Технологія фармацевтичних препаратів»; 7.110110 – «Медична психологія». – К., 2011.
11. *Дзюба О. П., Котвіцька А. А., Суриков О. О.* Соціальна відповідальність фармацевтичного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfau.in.ua/wp-content/uploads/2012/04/ACTUAL-QUESTIONS-OF-DEVELOPMENT-OF-NEW-MEDICINES-2012-tom-2.pdf>.
12. Фармацевтичні компанії та корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/blogs/operate/17993/armaceutichni-kompaniji-ta-korporativna-socialna-vidpovidalnist>.
13. Формування Національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики: Мат. 2-ї Всеукр. наук.-освітньої інтернет конф., 14 березня 2012. – Харків: МОЗ України, НФаУ. – 254 с.
14. *Пестун І. В., Мнушко З. М.* Потенціал взаємодії влади та бізнесу на фармацевтичному ринку // Вісник фармації. – 2012. – №2. – С. 44–47.
15. *Котвіцька А. А., Кубарева І. В., Суриков О. О. та ін.* Науково-практичні напрямки діяльності кафедри соціальної фармації Національного фармацевтичного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socpharm.nfau.in.ua>

Надійшла до редакції 25.03.2013.

*Н. А. Ткаченко, Е. Г. Кныш, Н. М. Червоненко*  
*Запорожский государственный медицинский университет*

## ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**Ключевые слова:** фармацевтическое образование, социальная ответственность, модель подготовки социально ответственного специалиста для фармацевтической отрасли

### А Н Н О Т А Ц И Я

В работе рассмотрены состояние развития и аспекты формирования культуры социальной ответственности фармацевтического бизнеса. Проанализирована модель подготовки социально ответственного специалиста для фармацевтической отрасли. Предложены концептуальные принципы (ориентация системы образования специалистов фармации на социально-этическую основу деятельности, интегрированное преподавание социально-моральных аспектов бизнеса на всех этапах подготовки) и методика формирования социальной ответственности в системе высшего фармацевтического образования.

*N. O. Tkachenko, E. G. Knysh, N. M. Chervonenko*  
*Zaporizhzhya State Medical University*

## FORMATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN HIGHER PHARMACEUTICAL EDUCATION

**Key words:** pharmaceutical education, social responsibility, socially responsible model of training specialist for the pharmaceutical industry

### А B S T R A C T

In the paper we examine the state of development and aspects of a culture of social responsibility of the pharmaceutical business. The training model of socially responsible specialist for the pharmaceutical industry analyzed. A conceptual principles (orientation of the education system pharmacy specialists on the social and ethical basis of, the integrated teaching of social and moral aspects of the business at all stages of the preparation) and method of formation of social responsibility in higher pharmaceutical education proposed.

*Електронна адреса для листування з авторами: tkachenko@zsmu.zp.ua*